

Dalai Lama i teologija religija

Dana 10. ožujka 2002. navršila se 43. godišnjica neuspjeloga pučkog ustanka Tibetanaca protiv kineskih okupatora. Tom je prigodom, kao uostalom već cijeli niz godina, Dalai Lama svojem narodu uputio poruku u kojoj se prisjeća svih nedaća, patnji i uništavanja kojima je u ova četiri protekla desetljeća bio izložen tibetanski narod, njegova kultura i religija. Pritom ovaj tibetanski duhovni i politički vođa u izgnanstvu osuđuje "kulturu nasilja" koja je karakterizirala odnose među ljudima i narodima na posebno brutalan način u XX. stoljeću. On je uvjeren da u umreženom svijetu XXI. st., u kojem se danomice uspostavlja rastuća i do sada tek samo naslućena međuovisnost naroda i kultura, nasilje i tlačenje trebaju ustupiti mjesto miru, solidarnosti i suradnji. Alternativa "kulturi nasilja" u jednom svijetu koji je postao tako malen nužna je za preživljavanje čovječanstva. Stoga on i u svojoj osudi kineske genocidne i kulturocidne politike naspram Tibetu ne rabi jezik nasilnog otpora, ne poziva svoje na oružani otpor, već nudi dijalog i apelira na zapretenu i potisnutu moralnost kineskih komunističkih vlastodržaca, pokazujući svu suprotstavljenost takve politike temeljnim proklamiranim načelima međunarodne politike koju i Kinezi naizgled prihvaćaju. On kineskim komunistima ukazuje na neke od vanjskopolitičkih dobitaka koje bi u azijskom prostoru polučili radikalnom promjenom svoje politike prema Tibetu.

Svome pak narodu Dalai Lama preporučuje neposustalu odanost njegovoj religijskoj i kulturnoj posebnosti te se s poštivanjem i zahvalnošću prisjeća onih koji su uložili svoj život ili još uvijek trpe progonstvo zbog svoje vjernosti tibetanskom kulturnom i religijskom identitetu. Pritom sa žalošću spominje i najnovije masovne progone tisuća monaha i monahinja, koji su se zbili u ljeto 2001. u istočnom Tibetu (*Erklärung seiner Heiligkeit Dalai Lama zum 10. März 2002 anlässlich des 43. Jahrestages des Tibetischen Volksaufstandes, preuzeto na Internetu 30. VIII. 02:www.tibet.com/NewsRoom/ger.htm.*)

Bilo bi to, međutim, odveć jednostran potez ako bi se korijen ovakvog Dalai Laminog razmišljanja, koje se u mnogo čemu približava Gandhijevoj *satyagrahi*, htjelo pronaći isključivo u političkoj nužnosti, videći u takvoj nenasilnoj političkoj filozofiji jedini mogući način kako-tako realističkog zastupanja nacionalnih interesa tog potlačenog naroda. Jer Dalaj Lamina politička vizija i praksa ipak nedvojbeno intenzivno i trajno komuniciraju s njegovom budističkom "teologijom",

u čijem središtu stoji ljudska patnja (*duhkha*), ljudska čežnja za srećom i oslobođenjem od svih oblika patnje. Ako se tome pridoda i jedan od temeljnih budističkih uvida da sve stvari nastaju i opstoje u međusobnoj ovisnosti, postaje razvidno zašto Dalai Lama kao neizostavnu odrednicu svakog ispravnog ponašanja vidi napor da se izbjegne sve ono što nanosi bol drugim živim bićima. Stoga, sukladno tim premisama, on upravo u sustavnom dijalogu na svim razinama i u brižnoj otvorenosti za druge vidi jedini prihvatljivi način odnošaja prema međusobnim razlikama i interesima kako u politici tako i među religijama.

O korijenima religijskog pluralizma i međureligijskih razlika kao i o načinu međureligijskog ophođenja on je zapravo razmišljao stalno, i to desetljećima u svjetlu svoje budističke tradicije i svojeg osobnog iskustva. Pritom je postupno došao do uvjerenja da sve velike religije teže, svaka na svoj način, ka čovjekovoj konačnoj savršenosti te da traže od svojih sljedbenika sličnu praksu, utemeljenu na ljubavi, iskrenosti, poštenju (Dalai Lama, *Logik der Liebe, Dianus Trikont*, München, 1986., str. 79ss.). Jer "sve religije prihvaćaju postojanje jedne druge sile s onu stranu domena naših uobičajenih osjetila. I kada zajednički molim, kaže Dalai Lama, osjećam nešto za što ne znam točno kako bi ga označio, da li kao blagoslov ili kao milost", a što zacijelo "doprinosi doživljaju pravog bratstva i sestrinstva" među narodima i religijama (Isto, str. 75).

Tako on naglašava da je "veliko milosrđe" (*mahakaruna*) tj. milosrdno priklanjanje svim živim bićima onaj važni moment koji mahayanski budizam čini blizim kršćanstvu (Isti, *Short Essays on buddhist Thought and Practice*, New Delhi 1982, str. 11). No, to ne znači da su sve religije jednake ili da dijaloškim potiranjem razlika treba stvoriti jednu nadreligiju. Naprotiv, on u religijskim različitostima vidi bogatstvo duhovne scene čovječanstva (Isti, *Collected Statements, Informations Office of His Hol. Dalai Lama*, Dharmasala 1986., str. 86). Religijske različitosti on tumači prizivanjem kako stare mahayanske predodžbe o mogućnosti da autentični pobožnici i izvan budističke zajednice (*samgha*), pod drugim religijskim predznacima uspješno prijeđu put koji vodi k ostvarenju vlastitog "budstva", vlastite budinske naravi (*pratyekabuddha*) tako i nauke o "prikladnim srestvima" (*upaya*) po kojoj jedna istina, kao već i u Budino vrijeme, primjenom različitih sredstava može biti posredovana na različite načine koji odgovaraju duhovnim sposobnostima i karmičkim pretpostavkama pojedinih ljudi (Isti, *Der Friede beginnt in Dir*, O. W. Barth, München, 1994., str. 100ss.). I tu se onda javlja ona višekrat izražena nesklonost Dalai Lame brzopletom mijenjanju vlastite religije.

Za njega je puno važnije pridonijeti produbljenu naslijeđene religijske tradicije nego prijeći na drugu religiju.

Ljudi, naime, često napuštaju vlastite duhovne tradicije frustrirani dosadom koja proizlazi iz raskoraka vrlo često doživljenom u vlastitom religijskom okolišu između prakse i proklamiranih načela te privučeni egzotičnom ljepotom druge religije, čije praktične probleme pa i nedosljednosti zapravo i ne poznaju. Stoga, prije negoli se čovjek odluči promijeniti religijsku pripadnost, a on to može samo ako se u savjesti čvrsto uvjeri da u drugoj religiji može puno radikalnije postići otvorenost prema drugima, trebao bi pokušati iscrpiti sve mogućnosti duhovnog rasta koje mu nudi religijska tradicija u kojoj je ponikao (Isti, *Logik der Liebe*, str. 78). Zapravo bi vjernici različitih religija trebali u prvom redu pomagati jedni drugima u što dubljem i autentičnijem prakticiranju vlastite religije (M. von Brück, *Denn wir sind voller Hoffnung. Gespräche mit dem XIV Dalai Lama*, Ch. Kaiser, München, 1988., str. 70ss). Međureligijskim dijalogom, koji čuva specifični identitet religija, religije se međusobno obogaćuju pa tako budizam može usvojiti od kršćanstva kako se altruistička motivacija za samodarivanje drugima može živjeti u društvenoj praksi, dok bi se kršćanstvo u dijaloškom druženju s budizmom moglo, a i trebalo oduševiti za jednu produbljenu meditativnu praksu (Dalai Lama, *Das Buch der Freiheit. Die Autobiographie des Friedens*, Lübbe, Bergisch Gladbach, 1990., str. 236s).

Držim da je zbog svega gore navedenog i Dalai Lamin kratki boravak u Hrvatskoj prošloga lipnja, barem kod teološki mislećih kršćana - ako ne već kod većine medijskih potrošača, čija se pažnja iscrpila na razini egzotičnosti Dalai Lamina lika i umjetne ispolitiziranosti poneke organizacijske nedorečenosti samog boravka - mogao postati korisnim katalizatorom dubljega i kritičnijeg propitkivanja stvarnog odnosa "između nas" i onih religijski "drugih". Jer ipak, u katoličkoj teologiji u Hrvatskoj egzistencijalna, a dobrim dijelom i teoretska percepcija globalne religijske stvarnosti još je uvijek podosta zamagljena lokalnom brojčanom homogenošću katolika koja lako stvara dojam skore potpune hermeneutičke nevažnosti činjenice postojanja drugih religijskih tradicija. Jasno, riječ je o psihološkoj iluziji koja na duži rok može imati i kobne posljedice na teološko samoshvaćanje kršćanstva, a time i na djelotvornost samog pastoralara. Jer u malenom i umrežanom svijetu kršćanska se teologija na bilo kojoj točki globusa treba znati kritički iskreno nositi s činjenicom da su kršćani, do daljnjega, iz dana u dan sve više dijaspora, kognitivna manjina koja svoje samoshvaćanje i svoju praksu solidarnosti i suradnje s drugima treba utemeljiti na još uvijek traženoj sintezi sljedećih momenata: vlastite vjere u kristocentrizam svekolikog

spasenja, činjenice da Bog ljubi bezuvjetno sve ljude, da svakome u konačnici daje podjednako djelotvorna spasenjska sredstva, da se proces duhovnog zrenja i postignuća konačnog identiteta za golemu većinu ljudi odvija na prostorima drugih religija, koje tako mogu postati ili već dobrim dijelom i jesu, bogomdana sredstva Božjega providnosnog djelovanja u povijesti. Traženje rečene sinteze stoji zapravo u samom središtu današnje teologije. Stoga bi katoličkoj teologiji kod nas trebalo poželjeti što više religijsko-dijaloških susreta s produhovljenim i kulturom bogatim ljudima drugih religijskih tradicija poput Dalai Lame, koji će zacijelo pridonijeti budenju interesa i izoštravanju svijesti naših teologa za čudesne događaje Božje milosti koji se nedvojbeno zbivaju i na većinskim religijskim prostorima izvan institucionaliziranog kršćanstva.

Istina, imamo i islam, veliku monoteističku religiju s kojom se suočavamo izbliza već čitav niz stoljeća. No, u većini slučajeva islamski svijet još uvijek ne predstavlja baš lakog i sasvim transparentnog sugovornika za kojeg bi međureligijski dijalog i jednakopravna suradnja s religijski različitim tradicijama predstavljali nepovratne vrijednosne opcije utemeljene na kritičkom promišljanju izvora vlastite kuranske objave. Naime, islam zbog svojeg egzegetskom, kulturološkom i društvenom statičnošću uvjetovanog izrazito ambivalentnog odnosa prema nasilju kao i naspram "drugima", nemuslimanima u društvenim situacijama s islamskom većinom, dosta teško uspijeva posredovati dojam jedne religije koja se iskreno i bez strateških i mimetičkih primisli trudi oko što uvjerljivije sinteze između vjere u nedodirljivu apsolutnost i "očitu" superiornost vlastite religijske istine, s jedne strane, te radikalnog poštivanja dostojanstva drugih religijskih tradicija kao i svih ljudskih, a posebice religijskih prava njihovih sljedbenika s druge strane. Naprotiv, dijaloški budizam Dalai Lame, nošen i prožet praksom ljubavi prema "svim bićima obdarenim osjećajima", uza sve nedvojbene doktrinarne razlike (odnosno filozofske razlike, kako to voli reći sam Dalai Lama) koje ga dijele od kršćanstva, uspijeva kod mnogih kršćana prevladati barijeru osjećaja nelagode koju često nosi sa sobom susret s onim što je religijski različito. On kod njih budi i potiče spontane osjećaje ljudske i duhovne simpatije, ali ništa manje i nova teološka pitanja pa i neke dublje uvide u vjerojatno nikada do kraja shvaćen mogući kršćanski smisao bujne religijske raznolikosti, koja po svemu sudeći često, ako i ne baš uvijek, uvećava duhovno bogatstvo i ljepotu ljudske povijesti.

Nikola Bižaca